

SZABÓ SAMU TŰZHELYGYÁRA

Emlékhely címe:

Szabó Samu eredeti műhelye – Hosszú, később Wennes Jenő, ma Bartók Béla utca 21/a. – Tolnay Imre ezt vette meg

Szabó Samu és Fia győri takaréktűzhely és lakatosárugyár Rt. – Ágyúgyári út 5., ma Kandó Kálmán utca 5. – új műhely, mely 1924. augusztusban készült el

Rövid ismertető: 1866-ban alakult meg Győrben Szabó Samu takaréktűzhely, lakatos- és kályhagyára. 1880. június 30-án Szabó Samu is a korszakban kedvelt társulási formává, közkereseti társasággá alakította üzemét, melyből 1881-ben kilépett. Legnagyobb sikerét s közepén kettős füstvezetékekkel és önműködő hőzáróval ellátott „Unicum” nevű szabadalmaztatott asztal alakú takaréktűzhellyel aratta. Miután Szabó Samu elhalálozott, 1911. május 24-én megalakult a Szabó Samu Szabadalmazott Takaréktűzhely és Lakatosárugyár Részvénytársaság. 1924 augusztusában a gyár új épületbe költözött Gyárvárosban, az Ágyúgyári út 5. (ma Kandó út 5.) szám alá, miután a tulajdonos halála után a gyárat egy részvénytársaság vásárolta fel. 1925. április 21-én felvette a Szabó Samu takaréktűzhely, lakatosárú és Rába Kályhagyár nevet, miután egyesült a Rába Kályhagyárral. Szabó Samu unokája, Tolnay Imre 1941-ben megvette a nádorvárosi (Hosszú utca 21/a szám alatti, ma Bartók Béla utca) volt Szabó Samu gyárat, amelyet 1949-ben államosítottak.

Részletes cégismertető:

1866-ban alakult meg Győrben Szabó Samu takaréktűzhely, lakatos- és kályhagyára. Szabó Samu lakatos, majd takaréktűzhely-gyáros Vásárhelyről származott, és Stádel Károly gazdasági gépgyárában tanulta ki a szakmát. 1874. december 20-án a Győri Közlöny már úgy számolt be róla, mint akinek (miniatűr) takaréktűzhelye nagy sikert aratott. 1878-ban pedig szerepelt a párizsi világkiállításon is.

1880. június 30-án Szabó Samu is a korszakban kedvelt társulási formává, közkereseti társasággá alakította üzemét: „Közkereseti társaság, mely 1880. június 3-ik napján vette kezdetét. Sándori Nándor és Szabó Samu győri épület és géplakatos, üzlettulajdonosok, kik közöl a társaság képviselőit csak Sándori Nándor jogosult.”

1880. december 21-én a társaságból azonban kilépett Sándori Nándor, helyére Dobos János győri kereskedő és ifj. Pfannl Károlyné (született Streicher Julianna) győri kereskedőnő került. Szabó azonban nem elégedett meg ezzel, ezért 1882. április 5-én kilépett a társaságból, helyét id. Pfannl Károly foglalta el. Majd 1882 júliusában Dobos János a céget felvásárolta, de az hamar, 1883 januárjában meg is szűnt.

1881-ben Szabó Samu önálló útra lépve újabb nagy sikereket ért el: zárait szabadalmaztatták és termékei kedveltek voltak külföldön is, „mert minden részük kovácsolt vasból áll, 2) mert kilincsek és záró-nyelvek nagyon könnyen jár, mi azáltal lehetséges, hogy 3) soha olaj-zásra nem szoruló rézcsavarrugók vannak bennük alkalmazva. ... Gyártermében működik 75 darab satu, 4 tűz, 3 lyuksajtó, 5 fűrógép, 2 esztergapad, 65 munkás, naponta 200 darab, tehát egy éven át 73.000 darab teljes zárt készí, minek közel 100.000 forint felel meg értékben, vevőik mint mondám Stíria, Karantán, Tót- és Horvátország.” 1881-ben egy borászati kiállításon arany oklevelet és két forintot nyert „borsajtó”-jáért.

Borászati eszközök és gépek körül első osztályu arany diszoklevéllel és két ezüst forinttal ki-tüntették Szabó Samu és társait Győrből, fogas kerék áttételü borsajtójaért; Schember E. és fiai

Forrás: Borászati Lapok, 8. évf., 30. sz. (1881. október 30.), 255.

1884-ben a győri nagyszeminárium részére 4 és fél méter hosszú, másfél méter széles egyedi tűzhelyet készített, melyet a Győri Közlöny is megcsodált: „Érdemes megtekinteni azt a ritka szép kivitelű s szolid, czélszerű tűzhelyet, melyet Szabó Samu, helybeli műlakatosunk készített a győri nagy szeminárium részére. Van benne két tüzelő, négy sütő, három melegítő, két nagy víztartó, egy-egy 85 literre. ... A nagyszerű mű nevezett mesternek raktárában, mely a Deák-utczában a Gaszner-féle házban van, hétfőig megtekinthető. A régi jó hírnévnek örvendő mester ezen újabb munkájához gratulálunk s ajánljuk őt a közönség pártoló figyelmébe.”

Szabó Samu és Péntes Domonkos győri lakatosok a hanyag szakácsok ellenőrzése végett a füstjárást szabályozó tolóka mozgását automatikussá és pedig a felső sütőajtótól függővé tették. A szerkezet elve mindkettőnél ugyanaz, de az alkalmazás Szabónál jobb, mert egyszerűbb; neki köszönhető különben ez a praktikus szerkezeti módosítás ideája is, előtte még más tűzhelyen ily készülék nincs. Hogy a dolgot megérthessük, szükséges elmondanunk, hogy minden asztaltűzhelynek, ha azt akarjuk, hogy jól működjék, két füstjárást kell adnunk. Mikor a tűzhelyet begyújtjuk, a füstöt közvetlen a kéménybe kell bocsátanunk, hogy az kellőleg áthevülve jó húzást kapjon; ha áthevült a kémény s megmelegedett a tűzhely, beereszthetjük az égésterményeket a sütők körül, mert biztosak lehetünk, hogy a gázok ellenhatását a kémény legyőzheti — a tűzhely füstölni nem fog. Szabó Samu tűzhelyében a tolóka kihúzása csak akkor történhetik meg, ha a sütőajtó nyílik ki, mert a tolóka rudjának külső végére erősített lapot a sütőajtó széle tartja. A tolóka tehát mindaddig nyitott állásban maradhat, míg a sütőajtó nyitva áll, ez pedig csak akkor csukatik be, ha sütni akarunk, ezáltal a tolóka is zárul s ezen állásban az égésterményeknek a sütők körüli vezetését létesíti. — Péntes D. tűzhelyénél a húzás szabályozása teljesen azonos elvű, de komplikáltabb. A tolóka elzárását ugyanis a tűzhelytestben levő ellensúly okozza s a tolóka rudjának megtartására (a nyitott állásnál) egy tolható lécszolgál, melyet a sütőajtó retesze mozgat. Ez a lécszolgál az ajtó nyitásakor a tolóka kihúzott rudjának megfelelő rovatába hatol.

Forrás: Az Építési Ipar, 9. évf., 458. sz. (1885. október 11.), 427.

Szabó az 1890-es évek közepén a kettős füstvezetékkel és önműködő hőzáróval ellátott „Unicum” nevű szabadalmaztatott asztal alakú takaréktűzhely gyártására akart szakosodni. A potenciálisan nagy megrendelőnek számító gyáraktól (MÁV, GYSEV, Magyar Gőzhajózási Társaság, Magyaróvári Gazdasági Akadémia igazgatósága) szakvéleményt is kért, akik szerint a tűzhelyre „nagy jövő vár”. Szabó – mivel nem volt elegendő tőkéje – hitelt kért. Szabó találmánya szerencsére nagy sikernek örvendett: „Szájáról-szájra jár jó hire s ma

már több, mint 18.000 drb. ily fajta tűzhelyünk van az országban, sőt külföldön is használatban.”

SZABÓ SAMU ÉS FIA
cs. és kir. szab. takaréktűzhely-gyára.

Alapított 1896. GYÖR. Telefon 344. szám.

A kitartó munkásság s lankadatlan szorgalom meghozta ezen negyvennégy év előtt alapított cégnek a teljes sikert, amennyiben sikerült oly takaréktűzhelyeket előállítani, melyek szabadalmazva lévén, felülmúlhatnak minden eddigi gyártottat s épen ez a körülmény tette mérsékelhetővé, hogy forgalma évről-évre növekedett s ma már azon helyeken van, hogy a legmodernebb gépekkel felszerelt gyártelepe s előnyös anyagbeszerzési összeköttetései által főparcikkait, a szabadalmazott asztaltakaréktűzhelyeket országsszerte elismert kiváló minőségük mellett igen mérsékelt áron szállíthatja úgy, hogy ezen téren bárkivel is versenyezhet.

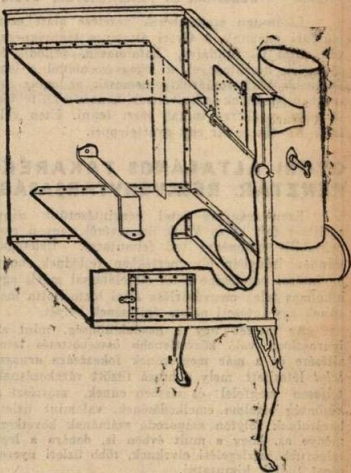
Ezen gyárban készülnek s raktáron vannak a következő takaréktűzhelyek:

„Unikum” asztaltakaréktűzhelyek saját szabadalmu önműködő s szabályozható hőzárával, kettős és egyes füstvezetékekkel. *Asztaltakaréktűzhelyek* szabadalmazott önműködő és szabályozható hőzárával, egy füstvezetékekkel. *Melles takaréktűzhelyek*, nagyobb szabásuak, nagyobb intézetek és vendéglők részére (külön megrendelésre). *Kávé (tea) készítő asztaltakaréktűzhelyek* a legújabb szerkezettel, kiváló minőségben. *Mosogatlanok és vasalóvas melegítői*, valamint *egyes tűzhelyrészek*.

Ereken kívül készít a gyár bármily nagy terjedelmű asztal- és melles takaréktűzhelyeket külön megállapodás szerint, továbbá mindennemű gép- és épületlakatos munkát, kovácsolt és öntöttvas-kerítéseket (rácsokat), vasajtókat és ablakokat stb.

Szükséges megjegyezni, hogy ezen tűzhelyek kizárólag a gyártó neve s a *magyar címer védjegye* alatt jönnek forgalomba.

Ezen tűzhelyek bármely szerkezetű kéményhez, sőt *egészen szabadon, kémény nélkül*, kint a mérzón is alkalmazhatók.

Az „Unikum” takaréktűzhelyek belseje olyképen van elrendezve, hogy a kifejlesztő hőiség csak a sütésre és főzésre szolgál, annak legcsekélyebb része sem veszt el s azon mindenféle *sárazás* vagy falazás teljesen mellőzendő, mert ez csak károsan befolyásolná a tűzhely tökéletes működését.

Az „Unikum” takaréktűzhelyek kiválóságát és olcsóságát legjobban igazolja azon körülmény, hogy a m. kir. államvasutak, a győr-sopron-ebenfúrti vasúttársaság, a magyar folyam- és tengerhajózási társaság és a magyarországi gazdasági akadémia igazgatósága azokat kipróbálván, jelenleg már kisebb tisztalaksok, órházak, gőzhajók és munkáslakások berendezésénél kizárólag ilyeneket használnak.

„Unikum” tűzhelyeink helyes belszerkezete elérhetővé tette, hogy más tűzhelyekkel szemben alig kell hozzá egy harmadrész tüzelőanyag, miáltal olcsó ára már az első évtől a tüzelőanyagon megtérül. Fényesen igazolja ezt azon sok megrendelő levél, melyet a cég a feltalálás első éveiben kapott. Szájról-szájra jár jó híre s ma már több, mint 18.000 drb. ily fajta tűzhelyünk van az országban, sőt külföldön is használatban. Senki se mulassza el ezen jeles cég kimerítő árjegyzékét és gyártmányainak leírását körni.

Az ezredik egyedi készítésű Szabó Samu-féle takaréktűzhely 1895-ben készült el. „Az ezredik tűzhelyt gondosan csomagolva, nemzeti színű szalagokkal díszítve, maga a gyártója, Szabó Samu bátyánk tegnap szállította tulajdonosának Fenyvessy Ferenc dr.-nak pápai villájába.” Az 1001-iket pedig Holdházy János püspök rendelte meg.

A gyáros 1908. december 3-án fiával, Károllyal megalapította a Szabó Samu és fia társaságot.

Győri törvényszék	1908. december 5. 8207. sz. 387/1	Szabó Samu és fia	Póstelep Győr	Közkereseti társaság, melynek egy- forma képviseleti joggal felruházott tagjai, Szabó Samu és Szabó Károly győri lakosok, épületlakatosok és ta- karéktűzhely-készítők. A cég 1908 évi december 3-án vette kezdetét.	VIII/1161/908
----------------------	--	----------------------	------------------	---	---------------

Forrás: Központi Értesítő, 33. évf., 105. sz. (1908. december 31.), 2383.

Borovszky Samu 1909-ben a kályhagyárat 6 lóerős, 30 munkással dolgozó üzemnek írta le, melynek „Unikum takaréktűzhelyei általánosan ismeretesek.”

A gyár alapítója 1910. december 13-án elhalálozott. „Néhai Szabó Samu lakatosmester tudvalevőleg művész volt a mesterségében. Nemcsak a munka kivitelében, de alkotó zseni volt. Mindig találmányokkal és azok tökéletesítésével foglalkozott. Sok évi kutató zseniális munkájának eredménye az országos hírű Szabó Samu-féle takaréktűzhely, amely egyesíti a sütés-főzésnél elérhető összes előnyöket. Kezelése könnyű, a tüzelőanyagot a minimumra csökkenti, szabályozható, tehát a főzésnél felhasznált anyagot is védi. Nagy üzemek, vendéglők, uradalmak csak úgy, mint kis háztartások Szabó takaréktűzhelyet állítanak konyhájukba.”

Van szerencsénk a n. é. közönség becses tudomására hozni, hogy 1866 év óta fenn-
 álló szabadalmazott

UNIKUM

takaréktűzhely gyárunk

**kizárólagos képviseletét Székes-
 fehérvár és vidéke részére**

SCHLAMMADINGER ANTAL és FIA

cégnek adtuk át, ahol mai naptól fogva
 gyártmányaink állandóan raktáron kaphatók.

Tisztelettel :

Szabó Samu és Fia

cs. és kir. szabadalmazott takaréktűzhely-
 gyár, Győr.

Forrás: Székesfehérvári Hírlap, 15. évf., 113. sz. (1910. szeptember 18.), 4.

Ezután 1911. május 24-én megalakult a Szabó Samu Szabadalmazott Takaréktűzhely és Lakatosárugyár Részvénytársaság, melynek igazgatósági tagja lett Wenninger Antal, Lovász Nándor, Hlatky-Schlichter Károly és dr. Haan József.

Szabó Samu szab. takaréktűzhely és lakatosárugyár részvénytársaság Győr,
Hosszu-utca 21/a. szám.
Egyedüli gyártói a szabadalmazott „Unikum” takaréktűzhelyeknek.

Gyártanak továbbá:
Minden elképzelhető méretű, alakú, lemez-, vagy fayence-csempeburkolatú esetleg beküldendő rajz szerinti takaréktűzhelyeket, minden árban, a legszolidabb kivitelben.
Épület- és díszlakatosmunkákat.
Rács- és szegezési munkákat.
Tartályokat (reservoirókat) vasból.
Elvállalják mindennemű gazdasági
gépek javítását
(lokomobilok és cséplőgarnitúrákat stb.)
Kérünk mindenkit cégünkre pontosan ügyelni és levelezéseknél cégzövegünket kiírni.

Óvás! Miután tudomásunkra jutott, hogy egyes tűzhelygyárak és lakatosmesterek a csakis általunk gyártható, szabadalm. szerkezetű tűzhelyeket utánozva gyártják és így a **közönséget megtévesztik, óva intünk mindenkit,** hogy csakis az általunk gyártott, cégünk fémtáblácskájával ellátott tűzhelyeket vásároljon és fogadjon el, egyben kérjük a n. é. közönséget, hogy szab. tűzhelyeink utánzóit és forgalomba hozóit a **szabadalom bitorlási eljárás megindítása végett** nekünk megnevezni szíveskedjék. Szabó Samu szab. takaréktűzhely és lakatosárugyár részvénytársaság, Győr, Hosszu-utca 21/a. szám. 1438

Forrás: Soproni Napló, 15. évf., 95. sz. (1911. augusztus 27.), 10.

1924 augusztusában a Szabó Samu és Fia győri takaréktűzhely és lakatosáru gyár rt. új gyárépületbe költözött Gyárvárosban, az Ágyúgyári út 5. (ma Kandó út 5.) szám alá. Miután a tulajdonos halála után a Szabó Samu gyárat egy részvénytársaság vásárolta fel.

1925. április 21-én pedig felvette a Szabó Samu takaréktűzhely, lakatosáru és Rába Kályhagyár nevet, miután egyesült az 1922. április 1-én alakult Rába Kályhagyárral. Ennek tagjai Székely Dezső soltvadkertei és Róth Márkus győri lakosok voltak.

SZABÓ SAMU
takaréktűzhely, lakatosáru
és »Rába«-kályhagyár r.-t.
Alapítva 1866-ban **GYŐR 8** Alapítva 1866-ban
Gyárt évtizedes tapasztalatok alapján
Szabó Samu-féle tűzhelyeket és Rába
folytonégőkályhákat
Városi lerakat: Baross út 28

Forrás: Az Est hármaskönyve, Naptár az 1928. esztendőre, 1928, 430.

Forrás: Soproni Hírlap, 15. évf., 210. sz. (1928. szeptember 16.), 9.

A nagy gazdasági világválság idején csak a legnagyobb nehézségek árán volt képes fennmaradni a gyár. Rákényszerültek arra, hogy hagyományos termékeik (folyton égő kályha és takaréktűzhely) mellett további termékek (zománcozott fürdőszobai vízmelegítő falikályha, palackgázos főző- és sütőberendezés) gyártásába kezdjenek. Majd az 1940-es évek végén, mikor a munkaerőhiánnyal küzdő nagyipar elszívta a kisiparból a szakképzett munkaerőt, a Szabó Samu gyárban „9 munkása havonta 40-50 tűzhelyet” állított elő.

**Szabó Samu Takaréktűzhely,
Lakatosáru és Rába-kályhagyár
Rt.**

(Győr.)

— Fali fürdőkályha —

A Rába-kályhagyár új cikke, amelyet úgy itthon, mint a környező államokban szabadalmaztatott, **zománcozott fürdőkályha**, amely *faligyámokon, vagy állványon* úgy helyezhető el, hogy a fürdőkád teljesen alatta fekszik el, miáltal a fürdőszobában kisebb alapterületet igényel. Felhasználásának gyakorlati előnye: modern téglalap formája, zománczott kivitelezése és az, hogy alkalmazása révén az eddigieknél kétszeresen nagyobb felületet hevíthetnek közvetlenül a füstgázok, sokkal csekélyebb fa-, vagy szénfűtéssel, minnek következtében lényegesen gyorsabban nyerhető a fürdéshez szükséges melegvíz. Előnye még, hogy külön helyet nem foglal, a begyújtás és tüzelés kényelmes állóhelyzetben végezhető, könnyen hozzáférhető és tisztántartható. Többféle kivitelben és megoldásban készül.

Forrás: Honi Ipar, 28. évf., 9. sz. (1935. május 4.), 19.

1941-ben Szabó Samu unokája, Tolnay Imre aranykoszorús lakatos és mérlegkészítő mester megvette a nádorvárosi (Hosszú utca 21. szám alatti) volt Szabó Samu gyárat, és ott rendezte be műhelyét, amelyet 1949-ben államosítottak. „Tolnay Imre az édesapjának 1880-ban alapított kiváló lakatosiparát folytatta, majd a mérlegkészítésben tökéletesítette magát. Így nyerte el 1932-ben az országos mesterversenyen a »Magyarország aranykoszorus mérleg készítő mester« címet, mely nem örökölheto, a fiúnak újra el kell nyerni! A korszerűen felszerelt műhelyben minden fajta mérlegek, villamos hajtású mák- és cukordarálók készülnek. Villamos- és autógénhegesztés, mindenféle gépjavítások folynak. A mérlegekhez

szükséges fát is maga fűrészeli és dolgozza fel. Tolnay Imre nemcsak példakép az ország intelligens, kiváló iparosai közt, de figyelmeztető az iparos-gyerekeknek is, hogy nem kell elhagyni az apák által becsületet szerzett ipart, hanem folytatni, tökéletesíteni kell.”

Államosítás után a Győri Gépipari Rt.-ből alakult Mezőgazdasági Gépgyártó és Szolgáltató Vállalat (Mezőgép) került helyére, jelenleg REKARD Produkt Ipari és Kereskedelmi Kft. található a Kandó Kálmán utca 5. szám alatt, a volt Szabó Samu Lakatosárugyár helyének egy részén pedig a Pannon Baromfifeldolgozó Kft. működött.

Érdekesség:

A sátoraljaújhelyi Fiú felsőkereskedelmi iskola és női kereskedelmi szaktanfolyam iskolai értesítőjében a következő olvasható: 1934-ben az iskola számára 4 darab „Elegant könnyű” tűzhelyet vásároltak. Azonban január 11-én értesítették Szabó Samut, „hogy a felületes csomagolás miatt két tűzhely zománca egy-egy darabon letört. Ezúttal átvesszük. Számlája értékét ptkpt-i csekkszámlijára befizettük.”

Irodalom:

- BORÁSZATI LAPOK, 8. ÉVF., 30. SZ. (1881. OKTÓBER 30.), 255.
- BOROVSKY Samu, *Magyarország vármegyéi és városai, Győr vármegye*, Bp., 1908, 126.
- Az Építési Ipar, 9. évf., 458. sz. (1885. október 11.), 427.
- Győri Közlöny, 18. évf., 102. sz. (1874. december 20.), 1.
- Győri Közlöny, 22. évf. 53. sz., (1878. július 4.), o. n.
- Győri Közlöny, 23. évf., 80. sz. (1879. október 5.), o. n.,
- Győri Közlöny, 39. évf., 45. sz. (1895. június 2.), 8.
- Győri Munkás, 1948. április 3., 27.
- Győri Nemzeti Hírlap, 6. évf., 211. sz. (1941. szeptember 17.), 5.
- HONVÁRI János, *A győri gyáripár a kezdetektől az I. világháború végig = Iparváros, Győr iparának története a kezdetektől napjainkig*, szerk. Honvári János, Győr, 2021, 48, 52.
- HONVÁRI János, *Győr gyáripára a két világháború között = Iparváros, Győr iparának története a kezdetektől napjainkig*, szerk. Honvári János, Győr, 2021, 69–70.
- Iskolai értesítők, Sátoraljaújhely – Fiú felsőkereskedelmi iskola és női kereskedelmi szaktanfolyam*, Sátoraljaújhely, 1934, 34.
- Központi Értesítő, 5. évf., 59. sz. (1880. július 30.), 234.
- Központi Értesítő, 6. évf., 2. sz. (1881. január 6.), 6.
- Központi Értesítő, 7. évf., 47. sz. (1882. június 15.), 262.
- Központi Értesítő, 7. évf., 65. sz. (1882. augusztus 13.), 365.
- Központi Értesítő, 7. évf., 70. sz. (1882. augusztus 31.), 406.
- Központi Értesítő, 8. évf., 21. sz. (1883. március 15.), 127.
- Központi Értesítő, 36. évf., 57. sz. (1911. július 16.), 1755.
- Központi Értesítő, 47. évf., 25. sz. (1922. június 22.), 547.
- Központi Értesítő, 50. évf. 24. sz. (1925. június 11.), 529.
- LESZLÉNYI Imre, *Győr város ipartelepei*, Győri Közlöny, 25. évf. 31. sz. (1881. április 17.), o. n.
- Nagyszerű tűzhely*, Győri Közlöny, 29. évf., 79. sz. (1885. október 1.), o. n.
- Pesti Hírlap, 32. évf., 73. sz. (1910. március 27.), 103.
- SZÖGYI G. Vilmos, *Hölgyek és urak Győri Milleniumi naptára az 1896-os évre*, Győr, 1895, 239.
- A Szabó Samu-takaréktűzhely új gyára*, Győri Hírlap, 68. évf., 222. sz., (1924. szeptember 28.), 2.

SZABADY Béla, *Győr sz[abad]. kir[ályi]. város kialakulása*, Győri Szemle. Emlékkönyv Győr szabad és királyi rangra emelésének kétszázadik évfordulója alkalmával, 1943, 69.